

Deftere

Julanke

Juliyee, 2014, Kayes, Mali

Banndiraabe, janngoobe, teddube –

Widtooji kollii wonde demngal Pulaar ina alɗi ina yaaji. Doo noon amin njidi hollude on won ko on ngoowaani yiide, hono oo ɗoo - ɗ

Kala ɗo nji’ɗon hono ngal alkulal ɗ paamon ko alkulal ñ ɗ = ñ

ɗamri = ñamri

ɗNale = Ñale

ɗebbe = ñebbe

ɗNeepo = Ñeeño

ɗaɗde = aɗde

ɗNaɗɗude = Ñaɗɗude

Jaago (njulaagu) ko e golle bamtooje leydi jeya. Ko meccal e nder mecce de banii Aadama gollata e nder nguurndam mum mbele suuro heen. Jaago (njulaagu) ko meccal booyngal ngal jamanuujii mbaddi jaɓ-jaɓti haa yettii doo. Jamaanu heen fof e no tawri dum. Jaago (njulaagu) wonaa tan gostondiral faggudu jawdi leliindi walla ndarii ndi; jaago ko gostondiral finaa-tawaa, gila e demde haa e hakkilantaagal, jikkondiral gure haa e leydeele haa yottii leyɗi.

Joomiraado, Geno joom baawde tagii en, resii en, reenii en, halfinii en leydi ndii, o rokkii en neenal no nguurndu den e dow leydi ndii. Ngaal neenal ngal Joom teddungal rokkii en jibini lowe de moni e men fof dillirta hannde. Demoowo nana rema lowre ndema, gaynaako nana rema lowre ndarii ndi, gawoowo nana rema lowre awo, ekn.... . Duum e wayde noon maa en njii ko jaago woni mesalal jootondirde lowe walla pecce de moni e men fof dillirta e nguurndam mum.

1- Demoowo remat haa heewa fecca demateeri mum e pecce nayi; feccere wuurda, feccere saata hoddiiɓe walla banndiraabe, feccere wostoo liɗɗi, walla lamdam, walla saabunnde, kosam walla suukara..., feccere heddii ndee ko asakal.

2- Gaynaako jogii ko daabeeje mum kono ina dani haaju e gawri, maaro, nebam, suukara, Gaynaako ne e nder ngaynaandi mum feccat ngaynaandi e pecce tati sabu ina famɗi do nanden walla do njiiden joom ngaynaandi saati koddiiɗo walla banndiraado e ngaynaandi mum, so wonaa rokki bammbaado mbele oon ina dowlina innde mum. Joom ngaynaandi wuura feccere e ngaynaandi mum, gila e kosam haa yettoo teew kono heewaani. Feccere heddii ndee ko Asakal hay duum heewi ko subteede.

3- Gawoowo ko kam halfinaa maayo e ko woni e mum; gawoowo ne awa haa heewa, wuura heen, nafa heen, ko heddii ndaarta heen gawri, kosam, nebam, tamaate, walla buudi kaalis

‘Dii fannuuji di kaal–den fof ko jaago (njulaagu) nootondiri di. Gila e jamanuuji jawtudi jaago wonnoo ko gostondiral faggudu.

Jamaanu fof e mbaydi mum. Nokku fof walla leydi fof e finaa–tawaa mum. ‘Binngel Aadama fudii bibje nana wada yeeso buri. Kono hay badoowo yeeso buri oo ko jaagotoodo. Golloowo lewru ina yobee ne ko jaagotoodo (julanke).

Jaago (njulaagu) ina heewi fannuuji. Hannde mbii den jaagotoodo (julanke) tan ko tiimdo e njeeygu mum, so wonaa bitik, yoo won sewo–sewo, walla daabaaji, tawa joom mum ina yiye e laabi walla jeere walla e daral.

Jaago (njulaagu) ko meccal burngal tiidde e nder mecce.

Holi ko woni cadeele jaagotoodo (julanke)?

–“Seeda ina golla alaa seeda gollataa”– So neddo wii: “Seedaa gollataa, roondaaki hiraande”.

So Hammee ummiima Muritani arii e Mali, Hammee ne addi capande joyi ujunere (b 50,000; 250,000 F), wiyii capande joyi ujunere (b 50,000; 250,000 F) gollataa e Mali alaa e sago ruttoo Muritani tawde baaba mum ina jogii coggal geloodi, yeeya heen ngoota arta nde naata golle, Hammee ardaano golle. Hamme yidnoo tan ko yiide Mali.

–Heewbe ina njogoo kulol naatde e njeeygu, batte famdude dum en doole. Mbele wonaa sonndu so ina feewna sabbundu mum ko kudel gootel gootel hoccirta haa nde sabbundu nduu timmi?

Njeeygu ne ko noon naatirtee. Wonaa tan miliyoŋaaji, wonaa sawru baali, wonaa ngesa pudfi. Jaago wonaa keewal ngal tan fuddotoo. Ina ɓuri fuddoraade seeda, golle ina nabbira seesa.

Ndeen noon:

– Joom baali tati ko adii nde ada naatira teefe baali maa tati fof, naatir baalel maa gootel haa njiyaa ko baalel ngel addi. Duum ɓuri ko baali maa fof naatata, como ɗaa kaalisal maa naata e yah-ngartaa, naamdu maa e naamdu baali e haaju yon, kaalis maa muta njaltaa golle. Keɓoyaa ɓuubri ɓokki hakkunde galle njoodo ɗaa.

– Jeeyoowo sewo–sewo, wooc lahal maa haa heewa haako, naataa jeere, yeewaa.

– Jogiido ujunere mbuufu (b1,000; 5,000 F) ndaar bilde hay so teemedde jeegom (b 600; 3,000 F) e kaake cewde. Hay so cilo goro so a soodi maa wood ko cilo goro koo jibini.

– Gollal ina waawi salaade yahrude no jaagotoodo (julanke) yidiri; jaagotoodo jogoo kaake haa heewa kono waktu fof nde wadi jaati, joom mum tawa kaake beydaaki koko ustii. Jaagotoodo yidi ko waktu fof yoo wood ko beydii.

So tawii a wadii e nokku dumunna, a wadii jaate a tawii nde mbad ɗaa jaate fof kaake ko caggal njahrata, duum hoto bernde maa maay e golle. Safaara mum wonaa beydude kaake godde e oon nokku. Yeru: a naatirii nokku b 100,000 (500,000F); Nde njaati ɗaa fof tawaa kaalis maa ina ustoo gila ɗo wonnoo b 100,000 (500,000F) haa artii e b 40,000 (200,000F). Hay so tawii a hebii b 40,000 (200,000F) goddi hoto beydu heen. Sabu so tawii a beydii heen yidde wuurtinde gollal ngal, oon kaalis fof ina waawi mutde. Ndeen noon feere mum ko ndaartude nokku goddo. So won kaake keddori ɗaa wad feere no ceertir ɗaa heen, egg aa.

Ɗoo sabaabu kaalis maa ustaade ina waawi wonde:

1. Kaake njogi daa wonaa burde yaawde e nokku oo. Ndeen noon alaa e sago naamta e hoore jaagorga; so wonaa aan e hoore maa so tawii nokku ko jobeteedo, nokku naamtan seeda kebaano daa haa yettoo hoore jaagorga ngal.
2. Ina waawi wonde kadi ko faawi e maa ina heewi, duum ina waawi barminde gollal.
3. To rutti, walla to namaale keewde, walla namaale booyooje njobaaka.

Donngal nokku jeeyirde e jaagotoodo

Heewbe ina uddita nokkuuji jeeyirde e boowe walla galleeji janani. Diin nokkuuji ko jobeteedi lewru kala, laamu ina jeyi heen gedal ko wayno Meeri, won e nokkuuji ina njoba ko wayi no jeynge (kuraa) maa ndiyam, naamannde maa e soklaaji goddi cewdi. Dee gede fof ko donngal ngal nokku jeeyirde oo roondii.

Jaagotoodo ina haani wadde jaati mbele ngal donngal teddiraani nokku oo, so en mbii teddirde nokku ko ngalu ngu njogi den ngu mbele ina waawi huubnude gede dee tawa gollal ngal barmaani. Fulbe mbii: “Ko burti fof rufat.” Hay Wolof ko noon wii: “Lu oppu tuuru”.

Tesko den: So eden naata nokkuuji baydi nii.

- nokku: lewru fof ne yoba buudi ujunere (b 1,000; 5000 F)
- jeynge (kuuraa): lewru buudi teemedde joyi (b 500; 2500 F)
- ndiyam: lewru buudi teemedde tati (b 300; 1,500 F)
- gede Laamu (Meeri e ko nanndi heen): buudi ujunere e teemedde jeegom (b 1,600; 8,000 F)
- naamannde jaagotoodo : (palawma fof): buudi teemedere (b 100; 500 F)

- gede cewde: buudi capande joyi (b 50; 250 F) jalawma fof hakke lewru

Ko njaati den e gede de nokku oo roondii, hawrii ujunnaaje tati e teemedde joyi e capande joyi. (b 3,550; 17,750 F)

Jaagotoodo ina haani betde doo hoore mum. So en yeewi oo kaalis ko kaake njeeyaa, njobiraa. Lewru fof ko foti nii so ina yalta so booyi wadat yolnde. Fulbe mbii; "Lahal ko ngal heewi kosam koo fof hoto loɓɓotooɓe keew."

Ndeen noon jaagotoodo bet jalawmaaji maa kala nde golle ngasi lim ko njeeyɗa gila subaka haa waktu golle nde ngasi tonngaa, jande fof ko noon mbadirtaa haa lewru nduu timma; yeewaa mbele jalawma fof ada yeeya ko famɗi fof jeedidi walla ko ɗakki jeedidi dii. So tawii wayi noon golle maa ina samori kono hul. Jokku e ngool laawol hono tonngude ko paggi ɗaa e nder jalawma haa keɓaa lebbi tati nde mba ɗaa jaati mawɗo ɗum woni ada jaatoo so won ko yiyaal ngal jibini. So tawii ko hono no jalawmaaji maa dii njahri nii so a jaatiima maa ɗan seeda sabu no jalɗi dii mbayi fof ada heɓa ko buri ko njaltintaa lewru. Kono hul so ada yiɗi wonde.

Gedel gootel ko jaagotoodo foti faamde e oo fannu; jaagotoodo yoo reento gollude e nokku mo faggudu mum e nder jalawma ina jaastoo jalawma fof donngal ngal nokku roondii e lewru. Yeewndagol nokku yoo haaf e lebbi tati so tawii naatir ɗaa nokku oo ko teemedere ujunere fayi dow (b 100,000 haa....500,000 F....)

So tawii ko naatir ɗaa golle koo ko les teemedere ujunere (- b 100,000; - 500,000 F) ɗuum ina gasa tawa won kaake de naamndete ɗaa, tawa a alaa walla somaamuya maa abbitii ko e ciŋkal nokku oo. Ciŋkal nokku jeeyirɗo ina haani sabu ina fooda wirtotooɓe, walla soodoɓe. Kono tawde ngalu maa ina famɗi, ndaartu kaake burɗe jogeede haaju hay so

ina famdi ko hebetee heen. Mbuudu so ina tawta mbuudu maa wood ko woni. Yeru: Saak suukara mo ujunnaaje nayi (b 4,000 ; 20,000 F). Cilo daroo capande jeetati (b 80; 400 F); ada foti yeeyde so tawii a burtinaani haa fakiti cilo fof capande jeenay (b 90; 450 F) ndeen saak suukara mo capande joyi cilo, fof so a yeeyii ko teemedde joyi (b 500; 2,500 F) keɓɓa, e nder teemedde joyi (b 500; 2,500 F) ko ngaddir daa saak oo koo heen yaltata. So tawii ko kaake bitik ko suukara buri wadde ko hebetee, ina yaawi kadi caggal kosam. Maaro ina yaawi won e nokkuuji kono ngartam heewaani. Nebam ne ko noon way, so wonaa ko batte betir kon ina heen duum ko jaagotoodo e hoore mum wadata no ina hebira seeda.

Kaake godde ina toon ko deen mbiyetee cinkee nokku, ko kanje ngonni bonni ngalu. So en nanii bonni ngalu, ko wontii kaalis mo gollaani; oon kaalis noon ko dimaro. So en yeewii maa en taw ko kaalis suukara, nebam, sigiret, lamdam, kafe, mburu e gede cewde burde yaawde e yideede soodaa deen kaake. Tee deen kaake ina keewi tiidde ko hakkunde ujunere (b 1,000; 5,000 F); walla ujunere e ... (b 1,000...; 5,000 F....). So en yeewii ujunere ina waawi hebde sigiret hay so heewaani nafoore ina yaawi tee famdi fof ina jibina teemedere (b 100; 500 F), b 1,000 (5,000 F) ina waawi addude saakuuji joyi lamdam, walla mbiskit hay so saak haa saakuuji didi.

Cinken nokkuuji men jeeyirdi mbele naatdo fof ina yida weltoo. Kono yoo doole men bur wonde e kaake burde dapeede haaju. Jaagotoodo yoo salo lalnude kaalis. Yoo buudu fof gollu mbele ina jibina. Fulbe mbii: “Seeda alaa ko barke woodi.”

So en paamii seeda naatirteedo njeeygu ko haa mbaawen betde koya men e nder gollal ngal cuɓi den ngal. Sabu kala ko jaagotoodo ina hula, yoo hul barminde yiyaal gollorgal ngal hono hoore kaalis oo sabu ko duum woni ngooroondi gollal ngal.

Mbele ngooroondi huɓeere so sortiima, huɓeere ina daroo e darnde mum? So ngooroondi huɓeere ina selli kenj, joom huɓeere ina waawi diw–diwnude dow mbildi.

Jaagotoodo ne so ina reeni yiyaal hono hoore kaalis aybataa. Tee maa joom mum booy fitaade e gollal mum hay so yeejaani maa suuro heen. Ko dum woni Fulbe ina mbiya: “Jaago ina wadaa barke.” Ko dum goonga so jaagotoodo ina waawi betde hoore mum e dajal mum.

Sifaaji di jaagotoodo foti jogaade

- welde –weeba: jaagotoodo fotaani wonde piddudo, jaawdo haɓeede
- jaagotoodo foti ko wonde giyum sukaaɓe e mawɓe, rewɓe e worɓe
- jaagotoodo hoto won cattudo kono yoo hul namaande
- jaagotoodo yoo won maccudo gollal mum, dum firti ko joom mum kala nde woppi nokku mum yoo ɓur yahde e haajuuji gollal ngal
- jaagotoodo wiya ko yo welsindo gede aduna kono wiyaaka yo tunwu walla yo ɓorno ceelti, walla hoto jaam ko weli
- jaagotoodo yoo ndaar hakkunde mum e Alla, siftora janngo jaawoore ina ara; oo sifaa noon haani wonde hoore nde tawnoo ko kanjo woni goonga omo tiidi siftorde. Yoo Joomiraado wallu en mbele eden ndeena oo sifaa.
- jaagotoodo ina foti teeyde hakkille. Teeyde hakkille ko waawde; somaade, fonndude soodoobe e bismaade dum en, rutti cewdi, anndude ko naati e ko yalti.

a) Somaade

Somaade kaake ko huunde tiidnde wonande won e jaagotoobe (julaŋkoobe). Fulbe mbii; “Jeeyoowo yanata ko do somotoo doo.” So somoore bonii, golle mbonii. Somo ko moyƴi, nganndaa ko comori daa mbele ada annda ko njeeytataa.

Yeru: A soodi saak suukara ujunnaaje nayi mbuudu (b 4,000; 20,000 F). Saak suukara oo ko cilooji capande joyi (50 cilo; 50 KG) woni heen. So a yidii anndude no bamru daa ciloo walla do ciloo fof darii e maa, feccu ujunnaaje nayi mbuudu dee (b 4,000; 20,000 F) e nder capande joyi ciloo. Maa taw ciloo fof ndaarii ko e buudi capande jeetati (b 80; 400 F). Ndeen maa anndu no foti kaan daa yeeyde ciloo haa keɓaa heen huunde.

1) Haatumeere somoore

Nande comida fof winndu.		
Hitaande 2014. (somuya)		
Naadi	Kaake	Coggu
Altine. 01-14	gerte	b. 11000
	Suukara	b. 4250
	Maaliboro	b. 1200
Talaata	Naaro	b. 3000
02-01-14	Nebam	b. 2850
	Kosam	b. 13000
Alarba	Najini	b. 230
03-01-14	Sigoom	b. 40
	Farin	b. 4000
	Kafe	b. 900
Alkumisa		
04-01-14		

Ndee haatumeere somuya ina wallu maa e jaate no njeeyirtaa kadi so jaate mawde ngarii maa siftor ko bamruno daa kaakel heen fof.

Ndeen noon kala nde comida winndu e karnal maa, kaakel fof e coggu mo bamruda to yeeyirde mawnde too.

b) Bismaade e fonndude soodoobe

Moni fof ina yidi teddineede. Yankinaare ina beyda martaba. Fulbe mbii: “Yeeso wonaa bataake kono ina janngoo.” Coggu maa ina tiida jamaanu nooto maa batte teddungal ngal. Lekki jeeyoowo ko welde weeba.

c) Rutti cewdi

Rutti wayi e njeeygu kono yiitere wayi e neddo nii. Nde tawno yiitere ina farwi kala ko memi dum barmat. Rutti ne ko noon barminirta njeeygu haa joom mum yalta jeere tinaani. Feere rutti cewdi: Aali soodii mantu kudel buudi joyi; Aali tottii teemedde didi.

So tawii ada rutta Aali cewdi mum; ndaar buudi joyi pawaa e dow mantu kudel ngel wona buudi sappo, ndaar timminde noogaas tawde ada anndi noogaas labi joyi ko teemedere, bam noogaas laabi nayi tawta ko njogi daa e junngo maa koo, woni a hebii teemedere; teemedde didi ko teemedere laabi didi. Dum ko hollirde rutti cewdi ko les ummortoo ina gabbu. Wona moni fof waawi huutoraade masiɗ kono masiɗ ina yaawrani jaati. Woowde masiɗ haa burta ina adda ngaameela hakkille sabu hakkille ina famdi heen gollal.

So eden njidi huutoraade masiɗ ko alaa e sago janngen limooje e mbaydi demngal men kam e mbaydi Farayse.

Ndaaren haatumeere limooje –

Pulaar	Farayse
Buudi	francs
b1	5 F
b 2.....	10F
b 3.....	15F

b4.....	20F
b5.....	25F
b6.....	30F
b7.....	35F
b8.....	40F
b9.....	45F
b10.....	50F
b 11.....	55F
b12.....	60F
b13.....	65F
b14.....	70F
b15.....	75F
b16.....	80F
b17.....	85F
b18.....	90F
b19.....	95F
b20.....	100F
b21.....	105F
b22.....	110F
b23.....	115F
b24.....	120F
b25.....	125F
b26.....	130F
b27.....	135F
b28.....	140F
b29.....	145F
b30.....	150F
b31.....	155F
b32.....	160F
b33.....	165F

b34.....	170F
b35.....	175F
b36.....	180F
b37.....	185F
b38.....	190F
b39.....	195F
b40.....	200F
faw mbuudu haa yottoo jeenayi	
b41.....	205F
b2.....	10F
b3.....	15F
b4.....	20F
b5.....	25F
b6.....	30F
b7.....	35F
b8.....	40F
b9.....	45F
Capande	
Faw mbuudu –mbuudu haa capande nayi e jeenayi	
b 50.....	250F
Faw mbuudu haa jeenayi	
b60.....	300F
b70.....	350F
b80.....	400F
b90.....	450F
Teemedere	
b100.....	500F

Faw e dow teemedere hee haa njotto daa capande jeenayi e jeenayi	
b101.....	505F
b102.....	510F
b103.....	515F
b199.....	595F
b 200.....Teemedde dīdi.....	1 000F
Faw gila mbuudu haa temedde dīdi e capande jeenayi e jeenayi	
b201.....	1 005F
b299.....	1 455F
b300.....	1 500F

So tawii ada weccitoo buudi e Seefaa sowondir laabi joyi.

Yeru: buudi sappo (b 10) so eden mbeccitoo e seefaa 10 x 5 (50 F)

So tawii ada wayla seefa e buudi feccu laabi joyi.

Yeru: 100 F so eden mbayla dum e buudi 100 F/5 (b 20)

d) Anndude ko naati e ko yalti

Nande huunde naati walla yalti, winndu.

2) Haatumeere namaale naattude e jaltude

Namaale naattude: Ko kaake walla kaalis naatdo e gollal ngal. Tawde so a nawtaani joom mum arantu, duum hiisa mum ko namaande.

Namaale jaltude: Ko kaake giwde e gollal fayde e soodoobe. Deen kaake ina waawi de ngarta. Kono ko naati e ko yalti fof ina foti winndeede.

Ndee haatumeere ina wallu maa jeertaade sabu so a yeewii kaake naattude e gollal maa; so arii e burtude maa ndaar feere no ndartinirdaa walla ustaa.

Nande huundenaali walla yalti winndu. Haatumeere namaale naattude e jaltude.				
Hitaande - 2013				
ƴaldi	ƴam. naattude	ƴam. jaltude	ƴes n de	
Altine 06-03-13	b. 60 (mburu) saada Kah	(gerte) b. 10.000 umaar sih		○
Talaafa 07-03-13	○	○	b. 3000 heddi 2000	kaaliidu
Alarba 08-03-13	(saabunnde) b. 50 salayel Bah	○	b. 50 hay batte heddaaki	Taƴl
Alkamuusa 09-03-13	○	(ƴam ƴam) b. 200 Jallo Pullo	○	

Duum ko teskuyaaji didi:

- Nalawma fof ada haani so a gayni golle maa, yeewde ko naati. Ko ndeen kadi mbaawataa betde gollal maa e nder ƴaldi, so ina yaha walla so yahaani.

Yeru:

Njande fof ko nii kaan daa wadde, winndu kaalis mo jallu daa yeeyde oo ko oon woni kaalis laaɓɗo, tonngaa. Winndu so won kaalis desndal keɓ daa e innde joom mum.

3) Haatumeere kaalis naatɗo e jallal

Caggal nde limɗaa kaalis naatɗo e jallal waktu nde golle ngasi, ɓam kaalis laaɓɗo oo mbaɗa bannge, ko oon foti yahde e somuya. Kaalis desndal oo ina waawi weccitoreede.

Hitaande fof so galle ngasii'winnele

Haatumeere Kaalis naatfo'e
nallal.

Hitaande 2013

naldi	Kaalis laabfo	Kaalis desndal	joom desndal
Altine 1-01-13	b. 10.000	b. 1000	Kaalid
Talaata 02-01-14	b 16000	0	0
Alarba 03-01-14	b. 4560	b. 200	Faati
Alkamu'isa 04-01-14	b. 8310	b 50	Taal
Aljuma	b 7.340	0	0

'Doo ko mbele jaagotoodo ina waawa betde hoore mum e pere. Fulbe mbii: "So a yii niiri maa, a yii liyam maa; so a tanjkii meeri a wela.". Ko doo kadi nganndataa mbele gollal maa ina yaha walla alaa.

Hitaande 2013

4) Haatumeere kaake naattude

Nande fof nde Kaake naatti e gollal
winnde.

Haatumee Kaake naattude
(Namlaade)

Hitaande. 2013

Naadi	Sifaa Kaake	Coggu	Joom Kaake
Alkine 01-01-13	farin	b4000	Hammet
Talaata 02-01-13	0	0	0
Alarba 03-01-13	0	0	0
Alkamsa 04-01-13	lam-dam gerte	b200 b. 10,000	Jallo Pullo Umaarsih
Aljuma 05-01-13	0	0	0

Kaake naattude wonaa kaalis gollal ngal coodaado kaake oo. Haalaa ko kaalis desndal badtaado kaake walla kaake namlaade. Oon kaalis ina haani winndee so yobaama momtee. So tawii oon kaalis yobaaka haa jaate mawdo wadii, oon kaalis yaltinte e tonngoode haa gasa, yeeewe so won ko fawii e yiyaal gollorgal ngal.

Hitaande 2013

5) Haatumeere kaake jaltude:

Naande fof kaake njalti winndu
Haatumeere kaake jaltude
(namaande soodoobe)
Hitaande. 2013

Naandi	Kaake	Tolno	coggu	Samdo.
Altine 01.01.13	Saabunnde mburu	1 2	b 50 b 60	Salayel bah Saada kah
Talaata 02.01.13	goro Feewi	1 cilo	b 5 b 80	Maalik Kajja sal
Alarba 03.01.13	suukara	2	b. 180	umarel

Doo jaagotoodo ina haani waftude hakkille mum no feewi. So a namliri, winndu e karnal maa: Ko bamaa koo, samdo oo e pande joom

mum bami, e no foti. Kaalis coodaado ina wonti kaake oon yaltaani kono kaalis mo wadtaaka kaake oon so joodaaki ko kaalis jaltudo ina foti winndeede. So yobaama momtu, so tawii yobaaka haa jaati mawdo yonti, oon kaalis tonngete jonee bannge haa nde yoboyaa fof. Oon wadtetaake e tonngoode kaake tawde artaani tawo. Sabu Fulbe mbii “ Namaande ko jaamaande.”.

Namaale jaltude.

Karnal sala Bah

Nalngu	Kaake	Tolno	coggu	Ko Hawri
Altine				
01-01-14	Saabunndo	1	b 50	50
Talaata				+ 90
02-02-14	Mburu	3	b 90	300
Alarba				+ 60
03-01-14	maaro	cilo 5	b 300	500
Aljuma				
06-01-14	gerte	Fecere	b 60	

Karnal wuuri jallo

Nalngu	Kaake	Tolno	coggu	Ko Hawri
Aset				
05-02-14	Taaro	1	b 3200	+ 3200
07-02-14	nebam	Liiteer	b 200	+ 200
Alkamuissa	Kosam	1	b 300	300
08-02-14				3700

Dum ko yeru karnal codoowo: Codoowo fof ina haani tawee jaagotoodo ina jogitanii dum karnal jamaande kala ko joom mum namlii winnda e karnal hee so yobii momta.

Kala kaake de cood daa winndu coggu mum njogito daa sabu kaake coggu mum darotaako do gootel, waktuuji kaake coggu mum ina nabba waktuuji coggu telloo.

Yeru:

6) Haatumeere

<u>Haatumeere Somuya.</u>		
Ndee haatumeere fof winndeede ko halawma fof nde Comida Kaake ina walluma anndude no coggu kaake njahrata (so beyole walla so ulti).		
<u>halisi</u>	<u>Hitaande 2013.</u>	
Altine 01-02-13	Kaake:	coggu.
01-02-13	Suukara -	b 4000
	Maaro	b 3200
	Iam Sam	b 200
	Kosam	b. 12000
Talaata 02-02-13	Maaliboro	b 1200
	Dinil	b 1200
	Boos	b - 400
	nebam	b. 2800
Alarba 03-02-13	goloria	b 2000
	goro cilo	b 230
	gerte	b. 10.000

Hitaande 2014 (somuya kaake)

Reento soomaade haa heewa njodfdinaa won e kaake, sabu ina yaawi ko nabbata ko noon kadi yaawri tellaade. Duum heewi wonde ko suukara, kosam, nebam, maaro nde tawnoo ko duum wuuraa. So dee gede nabbii ala e sago waasa booyde sabu so wulii tan jibinannde daroto e koyde mum ndillina mbele coggu kaake ne ustoo.

Jaagotoodo yoo reento soodde ko tiidi sabu duum jeeyoowo yanata ko do somotoo doo.

-Jaataade e nder lebbi tati walla jeegom walla hitaande: duum ko yeewtaade so yiyaal ngal ina doon kadi so tawii won ko fawii heen walla alaa.

Yeru: Jaate mawdo

Hitaande 2013

Jaati mawdo wonaa tan renndinde kebe naldi, walla jonte, walla lebbi. Jaate mawdo ko limde kaake tawaade e nokku hee haa e kaalis leliido. So duum gasii, fawtii heen ko renndinde jamaale naattude e kaake walla kaalis gollal ngal, tonngaa; kaalis walla kaake naattu de e gollal ngal foti ko yaltude e ko renndina e jaate dee.

7) Haatumeere jaate mawdo

Haatumeeere Jaate mawo.						
Hitaande 2013						
Yiyal	Kaake Tawaaɗe	Kaake Iqabɗe	Kaake haattude	Kaake Jaltude	Kaake Naanaade	Tono
b 10.000	b 30.000	b 15000	b 10.000	b 3000	b 2000	b 5000

Yetten yeru e Muusaa joom taabel sigiret.

Muusaa ko danniido. O arii e leydi hay gooto o anndaa; no way fof, Muusaa yettodiima e b 5,400; (27,000 F). Muusaa ne foti yettude suudu. Suudu yobata ko b 200; (1,000 F) lewru fof. Muusaa alaa doole naatde e jeeygu, kono Muusaa ko joom pellital sabu o yidaa bureede, o yidaa jaasde banndiiko'en. Muusaa yetti feere yo fuddoro taabel sigiret. Hol feere Muusaa wadi haa golli e nder b 5,400; (27,000 F) de yettodii dee?

- Muusaa jaati ko lebbi tati coggu suudu, hawri b 600 (3,000 F) totti joom suudu.
- Muusaa jaati ko foti jaamde e nder jalawma: subaka kacitaari b 30 (150 F), bottaari b 30 (150 F), hiraande b 40 (200 F), (b 3,000; (15,000 F) hakke lewru. Duum Muusaa ina jogii jikke ko adii nde lewru maayata maa taw woodii ko o renndini. Nde Muusaa yaltini njobdi suudu e jaamannde kaalis mum hawri e b 3,600; (18,000 F) Muusaa heddora b 1,800; (9,000 F). Ko diin buudi Muusaa naatiri njeeygu sigiret. Muusaa soodi paketaaji didi Dinil, paketaaji didi Boos; paketaaji didi Maaliboro, paketaaji didi Mantu, paketaaji didi siigom. Ko duum Muusaa soodi ina yirlo e mbeddaaji, e nder nokkuuji renndo. Ko Muusaa soodi koo fof hawri ko b 740 (3,700 F); ndeen Muusaa heddoraama b 660 (3,300 F). Muusaa wadi duum jeyba mbele ina waawa wallitoraade wecci. Pakket Dinil mo Muusaa yeeyi fof ina heba heen b 20 (100 F); Maaliboro pakket fof ko b 20 (100 F), o danata heen; Boos pakket fof ko b10 (50 F); mantu ko b 10 (50 F); siigom b 10 (50 F).

Kala ko Muusaa yeeyi haa gasi, Muusaa dogaa sootta goddum lomtina. Ko noon Muusaa jaldata haa naange muta, Muusa hoota. So Muusaa yettiima, lootoo, jaama, foofto, jaago Alla, yetta Alla. So Muusaa gayni deen gede, Muusaa haɓɓita batayel mum kaalis limtoo ko jalli renndinde ko. No jaldi mbaadi Muusa ina jippodoo e b 500 (2,500 F, b 600 (3,000 F, b 620 (3100 F, b 400 (2000 F..... Muusaa yetti feere nde jippii fof lelna b 100 (500 F); ko heddii beyda kaake e taabel mum. Ndeen lewru adanndu maayii Muusaa tawi lelnii b 3,000 (15,000 F) ko jiidaa e kaake gonde e taabel mum dee. Muusaa jokki e golle mum. Lewru didaɓuru tawi kaake beydiima, Muusaa waɗti lelnude b 200 jalawma fof. Lewru maayi tawi Muusaa lelnii b 6,000 (30,000 F). Lewru tataɓuru Muusaa ina lelna b 300 (1,500f) jalawma fof nde lewru maayi tawi Muusaa lelnii b 9,000 (45,000f) duum fof kaake taabel ina beydoo. Muusaa jokki e golle, nde jippii fof waɗti fawde e dow b 100 (500 F) ko

Ielnatnoo e lewru fof koo b 40 (200 F). Diin b 40 (200 F) joodanii ko njobdi suudu e nge don cewkon. Muusaa wadtii naamde haa haara sabu faadeende ustiima. Ko noon Muusaa jukkiri e golle haa Muusa hebi b 80,000 (400,000 F). Ndeen Muusaa miijii yoo wad taabal joodo e nder leegal.

Mbele Muusaa yetti ko b 80,000 (400,000 F) dii fof wadi e taabal ngal?

Alaa!

Muusaa ina jogii kulol seeda e nokku keso. Ko duum addani Muusaa jogaade miijo yoo fecondir b 80,000 (400,000 F) dii. Muusaa yaltini njobdi nokku.

Lewru fof nokku ina yoba b 400 (2,000 F).

Muusaa yaltini b 1,200 (6,000 F) duum ko njobdi lebbi tati.

Muusaa yaltini njobdi meeri; lewru fof ko b 200 (1,000 F); lebbi tati dii hawri 600 (3,000 F).

Muusaa lelni b 4,000 (20,000 F) e gede bettooje ko wayno jawu, maayde, inndeeji, dewle, ekn...

Muusaa lelni b 10,000 (50,000 F) nguura mum lebbi tati.

Nde Muusaa yaltini dee gede fof, hawri b 14,220 (71,100 F); Muusaa heddoraa e kaalis mum b 65,780 (328,900 F). Muusaa soodi sigaret b 4,000 (20,000 F), saak suukara b 4,000 (20,000 F), saak maaro b 3,200, (16,000 F) bidonj nebam b 2,800 (14,000 F), naajini paket b 240 (1,200 F) e mo b 260 (1,300 F), basalle b 1,600 (8,000 F), lamdam b 200 (1,000 F), feccere saak Kosam b 6,000 (30,000 F)

Muusaa tonngi doo soomooe mum hawri b 20,060 (100,300 F).

Muusaa heddoraa b 45,720 (228,600 F)

Muusaa fufɗii golle. Hannde kaalis Muusaa joodiɗo fof b 45,720 (228,600 F). Diin b 45,720 (228,600 F) aldaa e hoore kaalis gollordɗo oo. Hoore kaalis gollordɗo oo hawri ko b 20,060 (100,300F). Ko ɗoo Muusaa foti reende sabu ko ngooroondi walla yiyal gollorgal.

Muusaa ina golla gila subaka haa feccere jamma. Nde Muusaa gayni golle fof, Muusaa bama karnal mum ngal ɗowrata golle ngal, jaatoo ko nalli yeeyde, so o gayni o tonnga. Yontere adannde Muusaa yuurnitii naldi njeeygu mum no mbaydi. Muusaa tawi naldi ina burdi kono nallal fof omo yeeya ko foti walla ko buri b 400 (2,000 F) hakke njobdi nokku oo. Muusaa ina jokki e ngoon ɗowngo. Kala kaake ɗe o faayi ina gasa o dogo o soodoya. Nde lewru adanndu ndu timmi Muusaa jaati e nder tonngoode naldi dii jaatii e karnal ɗowirgal golle ngal o tawi so kulol wadii tawata ko to rutti wecci (rutti kaalis cewɗo) walla to somoore kono njeeygu ina wadi.

Muusaa jokki e golle haa lebbi tati dii timmi. Muusaa wadi jaati mawɗo. Muusaa tawi hoore kaalis walla yiyal gollorgal ngal ɗanii ko jibini. Sabu b 20,060 njibinii b 10,000 (50,000 F). Muusaa itti b 1,200 (6,000 F) njobdi nokku fodde lebbi tati godɗi lelni; o itti heen ko o yobata meeri fodde lebbi tati. Ko heddii e b 10,000 (50,000 F) ɗe o ɗajnoo tono (nganaari) o lelni. Muusaa ina jokki e golle. Nokku ina nootaa no feewi, Muusaa ina faamondiri e soodoobe. Kaake ina beydoo sahaa fof. Muusaa ina jokki rewde e jabbal mum gootal. Ko noon Muusaa woori haa hebi teemedere ujuneere (b 100,000) (500,000 F).

Nde tawnoo Muusaa ko joom peeje tee feere makko nde o joginoo gila adannde ndee ko moyƴere ko e ndeen feere o jokki. Waktu fof nde omo naata golle ko maa o wada jaati donngal nokku mo o gollata oo, o yaltina gede makko cewɗe ɗe haaju makko foti daraade, o jona ndesaari ko heddii o sooda kaake. Kala nde Muusaa naati nokku ko karnal mum

jogii, ko ngaal karnal o dowrata gollal makko. Yontere fof o jaatoo no naldi mbaydi, so lewru maayii o reftoo e karnal ngal o yeewa no jonte mbaydi, so lebbi tati timmii, o wada jaati mawdo.

So won ko o hebi, o itta heen njobdi nokku e donngal mum, o resa heen huunde ko heddii o wadta e kaake. Ko noon Muusaa jokkiri e gollal mum haa hebi b miliyon (b 200,000) (1,000,000 F).

Ko ndeen Muusaa nelani Aali mijum, yoo ar mbele be mballondira e golle. Muusaa takkondiri e mijum hakke lebbi tati, fof omo holla mijiraado oo no golle dee njahrata. Waktu fof Muusaa ina siimtana mijiraado tampere nde yii e waktu nde naati e ndii leydi. Muusaa ina haala dogi daroo mo wadannoo hakkunde laabi e nokkuuji renndo. Aali nde tawnoo ko jooni yalti ndaartude jawdi ina hedii ko mawniraado oo haalata koo kono jaggiri haala kaa ko yeewtere bolle puuyde. Muusaa ina jokki e waajaade mijum e jaaganaade dum moyfere.

Nde yahnoo haa be mbaadi lebbi tati godfi. Muusaa wii mijiraado oo yo heddo e nokku hee sabu kanke o booyi e nokku oo. O woowii yimbe bee no feewi, won ko o waawaa salaade, gila e jamaale haa e goytaali godfi. Duum noon yoo oon yaltinan mo b 10,000 (50,000 F) mbele omo darta, o yaha nokku godfo mbele jawdi ndii ina yeena. Muusaa faamondirii e Aali mijum.

Muusaa eggii. Sahaa fof Muusaa ina ara yeewtaade Aali e gollal mum. Nde o ari fof, o wasiyoo Aali yoo toppito laabal gila e hoore mum haa e nokku oo, yoo Aali fuuntondir e soodoobe, yoo tiinno waasa aamde, reena karnal dowirgal golle ngal, kadi so won ko jiiborii dum yoo haal gila burtaaki dum doole.

Aali ko suka dewdo laawol, golloowo kebtinaado, beldo yiiyam, laabdo, jiddo laabal. Nde lebbi tati timmi fof, Aali nodda Muusaa mawnum be mbada jaati mawdo. Nde be mbaadi jaati fof Muusaa tawa Aali golli sabu waktu fof won ko fawotoo e yiyal hono hoore jaagorga ngal. Kala ko danaa e dow hoore jaagorga ngal, Muusaa fecca e hakkunde maabe. Ko noon be ngoori haa moni e maabe fof dani heen nokku hoore mum. Aali soodi nokku nalani Umaar miyum. Aali ne wonti ceerno. Aali holli Umaar jabbal ngal Muusaa hollunoo dum ngal. Umaar jorkii heen.

Nokku jaagorga e jaagotoodo

Jaago (njulaagu) ina naamndii dee gede: nokku jaagorga e jaagotoodo. Nokku jaagorga ina buri yideede e do yimbe keewi rentude, walla e laabi mawdi, walla e nder leede.

Nokku jaagordo wadi ko sahaa. E nder lebbi jeegoom so tawii a jaatiima jawdi maa, a tawii ina beydoo, jokku golle. So a timminii hitaande, a jaatiima, a tawii golle ina jahri yeeso, jokku golle. Kono wad harkille maa e ndaarde nokku goddo e lomto ma mbele ada yeepcina gollal ngal sabu aadi maa e nokku so heewii ko duubi tati. Caggal nde ndan daa duubi tati e nokku, a yeepcinaani, a eggaani, ko buri heen heewde so a jorkii e oon nokku dajal maa famdittu, caggal yahrata sabu jamaanu catiido ma oo maa jogo cuusal e maa, aan maa wadtu hulde be walla kersaa be mbattaa jabde ko a jabataano.

So be ndonkii hebde ma, be ndog maa. Nattaa yiide hay gooto, naamtaa ko maa, walla punndi, nguleeki, doombi e come mballu maa jorkitde kedde kaake dee.

Oon sahaa eden mbaawi wiide nokku oo naywii. Kono nokku ko aan gondo heen oo naywinta dum. Ada foti e nder duubi didi dii ndaartude lomto maa, mbele nokku oo ina foofa henndu hesuru.

Lomto maa e nokku oo wayi kono kaake walla somuya keso nii. O ardi ko gede dīdi haa arti e gootel, ko hebbitaade. Fulbe mbii: “So doole donkii yoo doole keɓɓo.”

Lomto oo ina waawi tawde gollal ngal ina feewi, hollu mo no ngollirtuno daa. Hollu mo gila e no comortono daa, haa e soodoobe moyyube e mboddiji di njotondirno daa. So tawii noon gaddir daa lomto maa ko golle maa peewaani, ada yidi wuurtinde gollal maa, haalan mo ko bonni golle maa, mbele omo reentoo. Kono duum heewaani wadde (baaba, mawnam, mini am, kaaw, sehil am ... “ko dum bonni golle am”; kono kaari bonnii golle am duum eden nana jande fof.

Jaagotoodo yoo teddin nokku mum: gila e laabal haa e kesditingol kaake, duum ina jeyaa e ko soodoobe njidi. Kaake fof de joom mum anndi nattii nafde, yoo yaltu nokku. So tawii a yidaa weddaade kaake sahaa fof ndaartindo so a faayii ina bona so ujunere jarannoo yeey hay so teemedde joyi buri ko daccataa haa bona mbeddo daa. Sabu huunde fof ina wadi happu. Aan comiido kaakol oo ada jogii happu saka kaakol comi daa ngol.

Jaago e nafoore mum

Nafoore jaago ina heewi e leydi; gila noon e weeyo, leydi e ndiyam. Nokku heen fof ngartam mum e leydi ina heewi. Diin ngaluuji denndinteedi ko kanji ndeeni leydi. Gila e sabaabu jikkondiral hakkunde leydeele haa yottii mahateeri, kabirde kuutorde becondirteede (gostondirteede) koporeeje, walla diyɣe, walla ngaluuji leydi haa yottii becondiral (gostondiral) gannde, dee gede fof ko nafoore jaago

Mamadou Silèye Anne vous livre son petit
expérience dans ce métier qu'il a exercé pour
un petit bout de temps.

Ce bout de papier peint en noir n'est qu'un
conseil ou encouragement dans le domaine
du commerce

Merci

Mammadu Siley Aan ne rokka on ganndal mum
e fannu mo dilli e mum e nder dumunna daɓɓo.

Ngol ɗerewol goobangol e ngommbudi ɓaleeri
ko wasiya walla noon jarfo e fannu jaago.

On njaaraama